

מנחות סח

משה שווערד

1. קרן אורה על מנחות דף סח/א

משנה הרחוקים מותרין מחצות היום... וצריך לומר דבאותו יום מקדימין המוספים כדי למהר היתר חדש אבל לשון שאין מתעצלין בו אינו מיושב והוי ליה למיתני מפני שב"ד זריזין בו וכתב הרמב"ם ז"ל בפ"ה המשנה דצריך שידע חצות היום שבירושלים דזמן חצי היום משתנה לפי אופק הארצות. ויש לדקדק למאן דאמר האיר המזרח מתיר אי צריך דוקא האיר המזרח (עדיין) [בירושלים] וטעם הספק הוא די"ל דנהי דהאיר המזרח מתיר היינו משום דכבר יום שראוי להקרבה וכל שלא האיר בירושלים עדיין לא הגיע יום שראוי להקרבה אע"ג דהאיר בשאר מקומות ונראה דאזלינן בזה כל אחד לפי מקומו כי היכי דלמאן דאמר עד עצם כולי' יומא משמע ושרי באורתא דשיכסר נגהי תמניסר ולא מצינו שצריך לדקדק בעבור היום בירושלים דוקא אלא כל אחד לפי מקומו הכי נמי למאן דאמר האיר המזרח מתיר כל אחד לפי מקומו הוא...

2. שפת אמת על מנחות דף סח/א

שם והרחוקים מותרים מחצות היום. קצת קשה דנהי דאין בי"ד מתעצלין מ"מ שמא ה"א איזו פסול בעומר [הגם דמבואר (פ"ה דאבות) דלא נמצא פסול בעומר. אניסא לא סמכינן למשרי איסורא] או שלא מצאו כלל עומר לקצור דלר"י כשאין עומר אסור מה"ת חדש כל היום א"כ הוי ספיקא דאורייתא. וצ"ל שסמכו על הרוב דמסתמא לא אירע בו פסול [אך צ"ע כיון די"ל מתירין לא אזלינן בתר רובא כמ"ש הר"ן סוף פ"ג דביצה ועי' במל"מ פ"ז מה' מעילה]:

3. שפת אמת על מנחות דף סח/א

שם בגמ' האיר המזרח מתיר. פירש"י הנץ החמה אע"ג דבכל מקום עמוד השחר ימא הוא. וגם לשון המשנה במגילה (פ"ב) דכל היום כשר להגשה ולקמיצה. משמע מעמוד השחר ככל הני דתני התם ע"ש. מ"מ איסור חדש ס"ל לרש"י כיון דכתיב עצם היום הוא הנץ החמה. ועי' ביומא ריש פ"ג ודימו שהאיר המזרח. משמע קצת דעלות השחר נקרא האיר המזרח:

4. ספר מנחת חינוך - מצוה שג - אות ג

ופירש רש"י ד"ה מידי דתלי, דאין ניתר החדש במדינה ולא החדש במקדש אלא במעשה, דהיינו הקרבת עומר ושתי הלחם. ובתוס' שם הקשו למאן דאמר במנחות ס"ח ע"א דאף בזמן המקדש האיר המזרח מתיר חדש א"כ לא תליא במעשה, ותירצו מ"מ עד הביאכם למצוה, עי"ש. וקשה לי אמאי הוי תליא במעשה, הא אפילו בלא עומר עכ"פ בתחילת ליל י"ז מותר חדש, א"כ ליתני במתניתין לרבא י"ז בניסן ראש השנה לחדש, ולא שייכי שני התירוצים, דזה חל מאורתא וגם בלא מעשה. אבל אם נאמר דבזמן העומר אסור בלא הבאה א"כ ניחא, אף דבזמן שאין בית המקדש קיים היום מתיר מ"מ בזמן המקדש אין היום מתיר כלל רק העומר, וזה לא חל מאורתא וגם תלוי במעשה. אבל אי אמרינן דתמיד היום מתיר א"כ ליתני י"ז בניסן דהוא ראש השנה לחדש מאורתא ובלא מעשה, א"כ מוכח לכאורה כמו שכתבתי דבלא העומר בזמן העומר אינו ניתר כלל. אך זה יש לדחות דלא תני ליה ליל י"ז דלא פסיקא ליה דעכ"פ בזמן העומר והביאו העומר ניתר החדש ביום ט"ז א"כ י"ז אינו ראש השנה תמיד רק פעמים ט"ז, ולא רצה לשנויי דאחד משני ימים הללו ראש השנה לעולם, כי ראש השנה דט"ז הוא על ידי מעשה ולא חל מאורתא ולא רצה לחשוב שם זה. שוב ראיתי בטורי אבן שם [ד"ה מידין] שפלפל בזה, ועי"ש שהקשה למה לא חשיב, הא לאחר חורבן בודאי ליל י"ז מתיר והוא ראש השנה בלא מעשה, ולא נוכל לומר כיון דבזמן המקדש העומר מתיר בט"ז על כן לא קחשיב, הא בזמן המקדש גם כן נפקא מינה אם לא הביאו העומר מותר בליל י"ז, ותיירץ כיון דהוא על ידי סיבה לא חשיב, עי"ש באורך. עכ"פ למדנו מדבריו דגם בזמן המקדש אם לא נקרב העומר מותר החדש כמו בזמן הזה בתחילת ליל י"ז, עי"ש עוד פלפול. ולענין שתי הלחם מסופק שם אם יום עצרת מתיר החדש במקדש אם לא הביאו שתי הלחם, ואי"ה לקמן [מצוה ש"ז אות ו'] יתבאר בזה. ולענין עומר כיון שיש שני פסוקים עד הביאכם וגו' ועד עצם היום, על כן שניהם מתירים. ומ"מ לדידי צ"ע דאפשר [רק] באנוסים הוי כמו בזמן הזה דג"כ אנוסים אנחנו ואין ביכלתינו להקריב העומר, אבל בזמן הבית אם הזידו או נתעצלו, אפשר לומר דכן הוא גזירת הכתוב דאם ביכלתינו להקריב האיסור חדש נמשך עד הקרבה, וכעת לא מצאתי ראייה ברורה לזה, וצ"ע:

5. תוספות מנחות דף ה/ב

האיר המזרח מתיר - וא"ת נהי דמתיר הלאו עשה מיהא איכא כדמוכח לקמן בפרק רבי ישמעאל (דף סח. ושם) דעד הביאכם את קרבן אלהיכם למצוה ומיהו קשיא בההיא שמעתא גופא דפריך מתקנת רבן יוחנן בן זכאי ואי ס"ד מצוה משום מצוה ליקו וליגזור מאי קושיא אמאי לא נגזור משום עשה אפילו באיסור הכנה דרבנן אשכחן בפ"ק דביצה (דף ה:): דגזרינן שמא יבנה בית המקדש לפיכך נראה דאינו אלא מצוה מן המובחר בעלמא ואפילו עשה ליכא:

6. ספר איזהו מקומן

**משחרב ביהמ"ק התקין ריב"ז שיהא יום
הגף כולו אסור:**

האם אסור קצירה קודם לעומר בזה"ז?
פירש"י שריב"ז תיקן שיהא אסור לאכול
חדש. והנה לענין איסור קצירה קודם לעומר
לא נתבאר אם גם תיקן ריב"ז, ובטה"ק מצדד
דבזמן הזה שרי לקצור קודם יום ט"ו, וכן
נוטה הרש"ש (על ממני' לקמן ע.) עי"ש שדן
בזה, והקרי"א (סוף ע"א:) אף הוא נסתפק בזה
ונוטה קצת להתיר משום דהאידנא אין קציר
העומר ולא נאסר קציר הרשות.
ברם בשו"ת שאגת אריה החדשות נקט
לאסור, וכן השפ"א (על ממני' לקמן ע.) נסתפק
בזה ונוטה לאסור משום מהרה יבנה ביהמ"ק
ונמצא שקצר קודם קצירת העומר.

**משחרב ביהמ"ק התקין ריב"ז וכו' מ"ט
מהרה יבנה ביהמ"ק וכו' - האור**
שמח (מאכלות אסורות י. ד.) תמה איך תיקן
ריב"ז לחוש למילתא דלא שכיחא, ויצא מזה
קלקול דיטעו לסבור שכל יום הגף אסור מן
התורה, וכשיראו שנשרשו הזרעים קודם
כלות היום יאמרו שהתירם סוף היום, ובאמת
האיר מורח התיר ונמצא שנשרשו אחר זמן
ההיתר ואסורין עד עומר דשנה הבאה, עי"ש
שהרחיב בזה.

7. ספר איזהו מקומן

חדש בחו"ל דרבנן ולספיקא לא חיישינן
- הספק היינו דילמא עיברו בי"ד
לאדר שעשאוהו מלא והוי יום שיכסר שיתסר
- רגמ"ה.
ובמרדכי פ"ק דביצה הקשה הלא חדש הוי
דבר שיש לו מתירין, וקי"ל בביצה דף ד'
דאפילו בספק דרבנן אזלינן לחומרא - עי'
מש"כ לישב, וע"ע בהגהות חש"ל כאן
בביאור תירוצו, וע"ע נתיבות הקודש. וראה
עוד קושית הח"נ.

8. שטמ"ק אות ב דף סח/ב

איסור חדש בחו"ל

1. שו"ע יורה דעה - סימן רצג - דיני חדש ומתי נוהג:

(א) אסור לאכול חדש מתבואת חמשת המינים עד שיקרב העומר שהוא בט"ז בניסן, שנאמר: ולחם וקלי וקרמל לא תאכלו עד עצם היום הזה (ויקרא כג, יד) והאידיגא, דליכא עומר, אסור כל יום ט"ו. ובח"ל, שעושין ב' ימים, אסור כל יום י"ז עד תחלת ליל י"ח:

(ב) איסור החדש נוהג בין בארץ בין בח"ל, בין בשל ישראל בין בשל עובד כוכבים:

(ג) תבואה שלא השרישה קודם לט"ז בניסן, אסורה עד שיבא העומר הבא: הגה - ומ"מ כל סתם תבואה שרי לאחר הפסח, מכח ספק ספיקא, ספק היא משנה שעברה. ואם תמצא לומר משנה זו, מ"מ דלמא נשרשה קודם העומר (טור בשם הרא"ש). ובמיני תבואה שזורעים ודאי לאחר פסח, כגון במקצת מדינות שזורעין שבולת שועל ושעורים

לאחר פסח, אז יש לו להחמיר אחר הקציר, אם לא שאין דלתות המדינות נעולות, ורוב התבואה באה ממקום אחר שזורעין קודם הפסח (הגהות מיימוני פ"א מהמ"א ותוס' ספ"ק דקידושין). וכן בזמן שימות החורף נמשכים לאחר פסח, ובכל הגליל ההוא זורעים לאחר פסח דברים הנזכרים, יש להחמיר ולחוש מן הסתם. אבל אין להורות לאחרים במקום שרוב שתייתן ואכילתן ממינים אלו, כי מוטב שיהיו שוגגין ואל יהיו מזידין (כן משמע בטור בשם הרא"ש ות"ה סימן קנ"ח):

2. ביאור הגר"א יורה דעה סימן רצג

[ג] ומ"מ כל כו'. עתוס' דקדושין ל"ז א' סד"ה כל. ומספק אין לאסור כו' [וכ"כ במרדכי שם] וכ"כ הרא"ש וכתב ועוד ס"ס הוא כו' כמ"ש כאן ועבסי ק"י סס"ח:

3. ש"ך יורה דעה סימן רצג:ד

מכח ס"ס כו' - ואע"ג דחדש הוא דבר שיש לו מתירין ודבר שיל"מ אפי' בספק ספיקא אסור י"ל כמש"ל סי' ק"י ס"ק כ"ה:

4. ספר שאגת האריה החדשות - שאלה טו סימן ג

מ"מ ש"מ דאכילת חדש מקרקע בית השלחין איכא אסורא דאורייתא. ואע"ג דאין עומר בא ממנו. וה"ה קציר נכרי אע"ג דאין עומר בא ממנו. מכל מקום חדש נוהג בשל נכרי מדאורייתא וכדארן. ודלא כב"ח דתלוי איסור חדש בדבר שהעומר בא ממנו ...

5. שו"ע אורח חיים - סימן תפט - סדר תפלת ליל שני של פסח וספירת העומר:

(י) אסור לאכול חדש אף בזמן הזה, בין לחם בין קלי בין כרמל, עד תחלת ליל י"ח בניסן; ובארץ ישראל, עד תחלת ליל י"ז בניסן:

6. ספר מגן אברהם על או"ח סימן תפט:

(יז) אסור לאכול חדש. ועבי"ד סי' רצ"ג שכתב רמ"א היתר לחדש ובשל"ה כתב שזה אין שייך במדינות פולין שרוב התבואה וכמעט כולם נזרעים אחר הפסח וגם אין מביאין שם תבואות ממדינות אחרות. מיהו זה דוקא בשעורים ושבולת שועל וכוסמין אבל חטים ושיפון רובא דרובא נזרעים בחשון ולכן אין שייך בהם חדש וע"ש בש"כ שכתב היתר שכר הנעשה מחדש וכתוב בתשו' רמ"א דאף הנזוהר מחדש א"צ לחוש לפליטת הכלים דהא כל חדש בזמן הזה אינו אלא ספיקא דרבנן דהא אפי' אם היה ודאי איסור היה בטל ברוב מדאורייתא כ"ש חדש שאינו אלא חומרא בעלמא דהא כתב מהרא"י דאין לדרוש ברבים לאסרו משום דאזלי בתר רוב דגן שבא מן הישן לכן נ"ל דליכא למיחש כולי האי לפליטת הכלי עכ"ל. הנה מ"ש דבטל ברוב מדאורייתא פירוש טעם החדש בטל ברוב מדאורייתא וזה דוקא מין במינו כגון אם בישל מתחלה חטים ועכשיו מבשל ג"כ חטים אבל אם בישל עכשיו בשר ה"ל מין בשאינו מינו וצריך מדאורייתא ס' עבי"ד סימן צ"ח. ומ"ש דאזלינן בתר רוב דגן היינו בדבר שהוא ספק מאיזה תבואה נעשה אבל אם ברי לו שנעשה מתבואה חדשה אסור אף בפליטת הכלים דהוי ודאי ולא ספק:

ונ"ל דהעולם סומכין על מ"ש ר"ב דחדש בח"ל מדרבנן (וכ"כ בליקוטי מהרי"ל) לא גזרו עתה בח"ל כיון שאין אנו סמוכין לא"י עכ"ל. וכ"כ בת"ה סי' קצ"א בשם א"ז דחדש דרבנן והטעם דס"ל שהלכה כת"ק ואע"ג שסתם משנה בסוף ערלה כר"א מ"מ ה"ל סתם ואח"כ מחלוקת ועוד כיון ששנה בקידושין דברי ת"ק בסתם ה"ל ג"כ סתמא כדאיתא ריש ביצה ואם כן סתמא בתרא עדיף כמ"ש התוס' בחולין דף מ"ג. ואע"ג דאין סדר למשנה מ"מ הדרינן לכללא דבכל דוכתא קי"ל הלכה כת"ק (ובכ"ה בכללי הגמרא סי' ל"ב כתב בשם רי"ט דבשני סדרים נמי אין סדר למשנה אכל בכ"מ פ"ט מרוצה כתב דבב' סדרים יש סדר ועי' בתי"ט פ"ק דקידושין ופ"ט דסוטה ופ"ז דתרומות עכ"ל כ"ה ובתוס' יבמות דף מ"ב ובסוף שבת מוכח דבב' סדרים נמי אין סדר) ומ"ש הרא"ש דר"ע פליג עליה דת"ק אינו קושיא דאף ת"ק ס"ל מושבותיכם בכל מקום שאתם יושבים משמע ומוקי לה בתבואה הבאה מא"י לח"ל כדמפרש בירושלמי וס"ל לר"ב דאף לת"ק אסור חדש מדרבנן ודוקא במקומות הסמוכין לא"י דומיא דתרומה כמ"ש התוס' כנ"ל לדעת ר"ב וליישב מנהג העולם וכמדומה שכ"כ התי"ט. אבל בעל נפש יחמיר במה שאפשר לו ליהדר:

7. ביאור הלכה סימן תפט ד"ה אף

אף בזמן הזה - עיין מ"ב מש"כ דאין בידינו למחות ביד המקילין כ"כ כמה אחרונים וצידדו למצא טעם למנהג העולם וכמש"כ במ"ב ומ"מ באשר ידוע שכמה וכמה מן הנוהגין מחשש איסור כל דהו בשארי איסורים מקילין ג"כ בזה וסיבת הדבר ראיתי מפני שסוברין שמי שרוצה לזהר צריך לזהר בכל החומרות משמרים ושכר וי"ש וכן בפליטת כלים והוא דבר קשה לזהר במדינות

אלו ע"כ סומך כל אחד עצמו על מנהג העולם להקל לגמרי אבל לענ"ד אין נכון הדבר דכי בשביל שקשה לו לזהר בכל החומרות יקל לגמרי דהלא בקמח נקל לזהר כהיום שמצוי בכל המקומות קמח מחטים הנזרעים בחשוון (ושמעתי מיודעים שקמח מחטים הטובים הנזרעים בפולין כולם מנזרעים בחשוון וכן הבאים מוואלין רובם ישן מאלה שנזרעו בחשוון) וגם מן הסתם אפשר דרובן ישן הם וכן בשכר יש כמה אחרונים שמצדדין להקל ע' פנ"י ומשכנות יעקב ועוד אחרונים. וגם דשכר אינו ודאי חדש דאף בימות החורף כמה פעמים נעשה השכר ממאל"ץ משעורים ישנים (ואף דכמה גדולי אחרונים מחמירין אף בשכר כמבואר ביו"ד ובאחרונים שם מ"מ המיקל יש לו על מי לסמוך) ובספק כבר יש לנו דעת האו"ז שכתב דיש לסמוך בשעת הדחק על הסוברין החדש דרבנן והוי ספק דרבנן וכן בפליטת כלים ושמרים יש צדדים להקל אבל בגרויפין עצמם של שעורים ושכולת שועל במדינתנו שהם ודאי חדש בחורף. אף דלא נוכל גם בזה למחות בהעולם שנהגו להקל וכמש"כ האחרונים אבל ראוי ונכון להחמיר לעצמן עכ"פ בזה דהלא לגדולי הראשונים הוא דאורייתא הלא המה הרי"ף ורא"ש ורמב"ם וסמ"ג ועיטור ומרדכי ובשם ראבי"ה והגה"מ וריטב"א ואף להאו"ז שמצדד דהוא מדרבנן בחו"ל לא סמך ע"ז להקל אלא בספק דאז יש לסמוך בשעת הדחק על דעת הסוברין דרבנן והוי ספיקא דרבנן אבל לא בודאי חדש וכן התה"ד ג"כ כתב כן ובפסקי תוס' במנחות דכתב דבשל עכו"ם הוא מדרבנן א"כ מדרבנן עכ"פ מיהו אסור ואין לנו מקילין רק רבינו ברוך בעה"ת שכתב להקל במקומות הרחוקין בחו"ל ומעיל צדק בשם ר' אביגדור כהן בשם ריב"א שכתב להקל בשל נכרים לגמרי כמובא בב"ה והם יחידאי נגד כל הני רבוותא הנ"ל וגם כמה מן האחרונים המקילין לא רצו להקל אלא בספק ולא בודאי וגם בשו"ע כאן וביו"ד הלא סתמו כהפוסקים דהוא דאורייתא בכל גווני וגם הרבה מן האחרונים תפסו כן לעיקר ע"כ בודאי מן הראוי ונכון לחוש לכל זה ולפרוש עכ"פ מן ודאי חדש וכנ"ל. ומי שירצה לתת לב ע"ז יוכל להשיג גם בחורף ממינים אלו מתבואה ישנה

צהבו פניו של רבי יהודה בן נחמיה

1. ספר איזהו מקומן

יתבי ר' מרפון וקא קשיא ליה מה בין קודם לעומר לקודם שתי הלחם אמר לפניו יהודה בר נחמיה וכו':
המיוחס לרשב"א מכאר פלוגתת ר"ט ויהודה בר נחמיה: דר"ט סבר דאיסור חדש לגבוה הוא איסור בפני עצמו ולא מכלל איסור חדש להדיוט, [ומסתפק המיוחס לרשב"א אם יש בו גם איסור דישראל דהוי נמי ממשקה ישראל, או דכל מהותו איסור מחודש לגבוה בלבד], ולכן אין חילוק לפני העומר או לאחריו דכל זמן שלא קרבו שתי הלחם לא הותר איסור זה דלגבוה, ור"י בר נחמיה סבר דאיסור חדש לגבוה הוא מכח איסורו להדיוט ואינו איסור בפני עצמו, ולאחר הקרבת העומר דהותר להדיוט נגרע כוחו של האיסור, ולכן קודם שתי הלחם לא פסול דיעבד.

2. ספר אגרא דפרקא (אות שטז)

שמז בנמי' מנחות דף ס"ח ע"ב יחיב ר' מרפון וקא קשיא ליה מה בין קודם לעומר לקודם כי הלחם (ר"ל מ"ש דא"ש סביא מנחות קודם לעומר פסיל וקודם לבי הלחם כשר) אמר לפניו יסודא בר נחמיה לא א"ש אמרה קודם לעומר שכן לא סותר מכללו אלל סדיוס האמר וכו' שחק ר' מרפון לכו סנו של ר"י בר נחמיה א"ל ר"י יסודא לכו סניך שסושבחה א"ש זקן חמסני א"ש האריך ימים וכו' פ"י"ש שכן ס"ס וסנס חצוס סדבר דמלינו שרבי פקיבא בעלמו סשיב לר"א רבו שביצות רבות עד שאמר לו ר"א פקיבא בשמי"ס סשנחתי בשמי"ס ססא מיחחק וא"ל ר"י רבי אל חכפירני בששם סדין: וסכראס דפיקר סקפידס ס"ס משוס דלכו סניו וס"ס שמה בדבר שדפ מס

שס"ס מסחפק סזקן וס"ס כנסנס מכבוד סחורס וסנסנס מכבוד סחורס נומל וכו' סלגחי זס למשמרס לסיוס נזסר בדבר סלא לסשיב סל דברי גדול מצלי נסולח רשוח וגס סלא יס"ס לבי שמה בדבר כחשונס סזן כדבר:

3. ספר ארזות יושר (להרב חיים קניבסקי) עמוד לז

אחריו יהודא בן נחמיה היכן הוא ואמרו לי נפטר והלך לו והנה שלשון הגמ' משמע שר"ט כלל לא הקפיד עליו בזה אדרבה מסתמא שמח שפשט לו קושייתו ורק ר"ע הרגיש בו ששמח מזה וקללו שלא יאריך ימים/ויש לתמוה מאי כולי האי שמגיע לו מיתה בשביל זה וכל ישראל יפסידו ת"ח כזה ד"י לו להוכיחו ולהזהירו שלא יעשה כן וי"ל דאדרבה בשביל שה"י תנא ואדם גדול ובדאי יה"י מסנהיגי הדור ואלפי תלמידים ילמדו אצלו וכיון שהרגיש בו מדה רעה זו שמתכבד בקלון רבותיו ומדות קשה לעקור השש שהמדה הזאת תעבור לאלפי תלמידיו יה"י בזה תקלה לדורות ולכן יותר נוח שימות ולא יעביר מדות רעות לתלמידיו וכנ"ל בדברי מרן ז"ל.

צח בין פסח לעצרת

טרפון! אפילו משחו כמו: "אה, ניצחתי!!" לא אמר. ואם כן, על מה נענש בחומרה שכזו! התשובה היא, שלפי מדרגתם הגבוהה של תלמידי ר' עקיבא, הקבי"ה דקדק איתם כחוט השערה גם על פגם קטן במידות [כי כך דרכו של הקבי"ה, שהוא מדקדק עם צדיקו כחוט השערה ויבמות קכא, ב]. איך אתה שמח! עליך להצטער שר' טרפון מרגיש עלבון, שהוא אינו יודע מה שתלמיד צעיר של ר' עקיבא יודע!

יותר מכך: הרי ההקדמה היסודית למתן תורה היא: "נייחן פֿם ישראל נגד החר" (שמות יט, ב); "נייחן" – בלשון יחיד; כאיש אחד בלב אחד (ושי"ש שם). כי בלי אחדות הקבי"ה לא מוכן לתת את התורה; מתן תורה הוא רק לכלל ישראל, לא לשישים ריבוא יחידים. ממילא, כשיש אחדות, הרי אדם לא ישמח שניצח את חברו בוויכוח, שהרי זה כאילו ניצח את עצמו, ואיכ"מ מה יש כאן לשמוח! הרי ניצח והפסיד גם יחד! ואם אדם שמח כשניצח את חברו, הרי זה סימן להעדר אחדות. ובימים אלו שבין פסח לעצרת, שהם ימי הכנה למתן תורה, התביעה על כך גדולה במיוחד, ובפרט מתלמידי חכם כיהודה בן נחמיה.

בענין זה של ניהוג כבוד בין תלמידי חכמים – מסופר על הג"ר ישראל מסלנט זצ"ל, שבא פעם לבית מדרש אחד, וראה שהלומדים שם צועקים זה על זה בלהט הויכוח: "טיפשי!!" "עם הארץ!!" "אינך צודק!!" אמר להם: "רבותי! צריך ללמוד תורה, אבל לא כך, אלא בדרך ארץ". למחרת שב לאותו בית מדרש, וראה שכולם אומרים זה לזה על כל דבר: "מסתמא כבודו צודק!!" "מסתמא כבודו צודק!!" אמר להם: "אמנם צריכים לנהוג בדרך ארץ, אבל צריך גם ללמוד!!" ... דרך ארץ קדמה לתורה ויק"ר ט, ב, אבל אחרי הדרך-ארץ צריכה גם לבוא תורה... אי אפשר להסכים לפשט שאינו נכון רק בגלל דרך ארץ. אם צריך לחלוק על ה"חברותא", יש לעשות זאת! אך יש להזהר מפגיעות אישיות.

עלינו לתקן אפוא את מידותנו לפני מתן תורה, ומה שלא נתקן לפני מתן תורה, צריך לתקן בעקבות מתן תורה. אבל מוטב שנתקן כמה שיותר עוד לפני מתן תורה, כדי שנהיה ראויים עוד יותר למתן תורה.

תיקון המידות – הכנה למתן תורה צז

בשבועות אלה, כדי שנהיה ראויים לקבלת התורה, שתתקן את מידותינו עוד יותר.

"לא נהגו כבוד זה בזה"

מאחר שבימי ספירת העומר נדרשת עבודת הנפש של תיקון המידות כהכנה למתן תורה, על כך ימים אלו הם ימי דין [כפי שנראה במסכת עדויות (פ"י מ"ב)], והתביעה בהן היא גדולה על חסרון במידות, בפרט אצל תלמידי חכמים, הנדרשים יותר משאר העם להכין עצמם בימים אלו לקבלת התורה.

דוגמא קשה ומצערת לעניין זה, אפשר לראות במה שאירע לעשרים וארבעה אלף תלמידי רבי עקיבא, שמתו בימים אלה באסכרה, שהיא הקשה מכל תשע מאות ושלושה מיני מיתה שנבראו בעולם (ברכות ה, א). ומדוע מתו? מפני שלא נהגו כבוד זה בזה (יבמות סב, ב).

דוגמא פרטית לעומק הדין שהיתה אצל תלמידי רבי עקיבא ועד היכן דקות התביעה של "לא נהגו כבוד זה בזה", ניתן לראות במעשה נורא שמוכר בענין זה בגמרא (מנחות סח, ב). יהודה בן נחמיה, אחד מתלמידי ר' עקיבא, התווכח עם ר' טרפון בהלכה, וניצחו. הוא שקם על כך מאוד. ר' טרפון היה כבר זקן, לפי דעה אחת בגמרא היה אף רבו של ר' עקיבא (כתובות פד, ב), והנה הוא – יהודה בן נחמיה, תלמיד צעיר של ר' עקיבא, מנצח את רבו של רבו בוויכוח הלכתי! הוא כל כך שמח על כך, עד שראו את שמחתו על פניו – "צהבו פניו של יהודה בן נחמיה. אמר לו רבי עקיבא: יהודה, צהבו פניך פֿהשֶׁבֶת את הזקן!! תמהני אם תאריך ימים!! ומביאה הגמ' מיד: "אמר רבי יהודה בר' אלעאי: אותו הפרק פרוס הפסח היה (כשבועיים לפני חג הפסח). כשעליתי (לרגל) לעצרת שאלתי אחריו: יהודה בן נחמיה היכן הוא? ואמרו לי: נפטר והלך לו". יהודה בן נחמיה אכן לא האריך ימים, כפי ששיער ר' עקיבא שיקרה, ונפטר בסמוך מאוד לאותו מעשה. (כנראה היה בין תלמידי ר' עקיבא שמתו בין פסח לשבועות).

לכאורה קשה: מה היתה כבר העבירה הנוראה של יהודה בן נחמיה? רבי טרפון שאל שאלה, יהודה בן נחמיה אמר תירוץ, התירוץ התברר כתירוץ נכון, ולכן הוא שמח! מה רע בזה? הרי לא אמר אף מילת גנאי ח"ו נגד ר' עקיבא.